

Kusnarenkovói kultúra

Az Urál és a Volga mentén a korai középkorban a kusnarenkovói kultúra volt az egyik. széles körben elterjedt és önálló jegyekkel rendelkező etnokulturális egység. A 8-9. században gyakorlatilag az egész Kámántúlt elfoglalta, és még a Káma Tatárföldön belüli előterének egyes körzeteit is. A nevét arról a lelőhelyről kapta, amelyet A. P. Sokurov és V. F. Gening 1955–1959 között a baskortosztáni Kusnarenkovo településen tanulmányozott.

A kusnarenkovói kultúra népe a 6. század közepén jelent meg az Urál nyugati oldalán. Ez valószínűleg összefüggött az első Türk kaganátus kialakulásával kapcsolatos eseményekkel. A rövid időre kialakuló óriási eurázsiai állam a lakosság tömeges migrációját váltotta ki, amely keletről nyugat felé irányult.

Mint már jeleztük, a legkorábbi kusnarenkovói emlékeket az Urál előterében találták. Idővel keletről újabb kusnarenkovói törzsek telepedtek erre a területre. A 8. században ez a lakosság elfoglalta a az Ik és a Belaja egész folyamközét. Ezen a részen megkutatták az imanleji, taktalacsuki temetőket és egy sor települést is.

A később a kusnarenkovói kultúrához sorolt kerámialeleteket Tatársztán területén már a 20. század elején ismerték. Azonban a lelőhelyek nagy részét (több mint 40-et) J. P. Kazakov és más kazanyi régészek tárták fel és kutatták meg az 1970-80-as években. A kusnarenkovói kultúra kései szakaszához tartoznak a nyugati kámántúli vidéken található bolsije-tigani temető sírjai és a tankejevukai temető leletegyüttesének egy része is. Ezek a temetők a korai volgai Bolgár Birodalomhoz tartoznak, amelynek területére a besenyők elől menekülve kusnarenkovói csoportok is vándoroltak.

A kusnarenkovói kultúra negyven lelőhelye közé nyolc temető, és több mint tíz egykori telep és lakóhely tartozik. Az egykori telepeken rendszerint gyengék a települési rétegek és vízparti dűnéken vagy lejtős, nedves teraszokon helyezkednek el – fűben, halban, vadban gazdag helyeken (például: a melljatomaki, russzkij sugani, tatarszkij azibeji és más emlékek). A településeken tüzhelymaradványokat, agyagedény töredékeket és egyéb használati tárgyakat figyeltek meg. A rendelkezésre álló anyagból ítélve a lakosság nomád életmódot folytatott, főként állattenyésztéssel és vadászattal foglalkozott.

A régészeknek sikerült megállapítaniuk, hogy a korai szakaszban (6-8. század) a tanulmányozott népesség a kurgánokban fejjel észak felé temette el hozzátartozóit. Az eltemetettek koponyái mesterséges deformáció nyomait őrzik. Később már fejjel nyugat felé temettek. A sírokban fegyvermaradványokat, lószerszámokat, különböző ékszereket és kerámiát találtak. A településeken jelentős a feltárt kerámiák mennyisége. Minden edény kézi formázással készült, köcsög- vagy bomba formájú, a fenekük kerek. Figyelmet érdemel az edények vékony fala és a finom mintázata.

A kusnarenkovói kultúra népét a kutatók többsége a nomád ugorokhoz sorolja. Je. A. Halikova és A. H. Halikov magyarnak tartja.

A kusnarenkovói törzsek, mint említettük, részt vettek a volgai bolgár etnosz kialakításában. Miután a 9. században a besenyők szétverték és nyugat felé szorították a magyarokat, maradékaik a volgai bolgároknál találtak menedéket. A nyugati kámántúli vidéken, gyakorlatilag a volgai bolgárok leendő államának központi részén kezdték használni a bolsije-

tigani és az izmerovói 12. temetőt, melyeknek anyagain nyilvánvalóan fellelhetők a kusnarenkovói kultúra vonásai. A sírokban tipikus kusnarenkovói edényeket, halotti maszkokat, lókoponya és -lábsont együtteseket, szárnyas kutyaikkal (szenmurfokkal), szárnyas lovakkal, sárkányokkal díszített kései szaszanida ezüst tárgyakat találtak. A tankejevkaik temető anyagaiból ítélve, ezek az elemek a 10. században váltak a volgai bolgárok pogány kultúrájának részeivé.

J. P. Kazakov